

У рамках симпозіуму було також проведено засідання Наукової ради з наукознавства при МААН, на якому відбулося обговорення плану роботи Наукової ради на наступний рік.

Міжнародний симпозіум «Переміщення центрів науково-технологічної активності на європейському просторі та міжкраїнова мобільність учених і фахівців: сучасні тенденції» дістав позитивні відгуки від міжнародних та іноземних організацій. Зокрема, на адресу організаторів надійшли листи подяки від Європейської академії наук, мистецтв і літератури, «Євронауки», Польської академії наук, Інституту історії природознавства та техніки РАН, Президії Академії наук Республіки Молдова.

Учасники симпозіуму наголосили на необхідності подальшої організації таких міжнародних симпозіумів, на яких обговорюється широке коло актуальних питань сучасного стану науки, висвітлюється світовий досвід країн у вирішенні проблем розбудови знаннєвого суспільства, розробляються рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування наукової сфери та ролі науки у житті суспільства.

Б.А. Маліцький,

доктор економічних наук, професор,

директор Центру досліджень

науково-технічного потенціалу та історії науки

ім. Г.М. Доброва НАН України

Л.П. Кавуненко,

кандидат економічних наук,

заступник директора з наукової роботи

цієї установи

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧЕНИХ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ІСТОРІЇ НАУКИ УКРАЇНИ

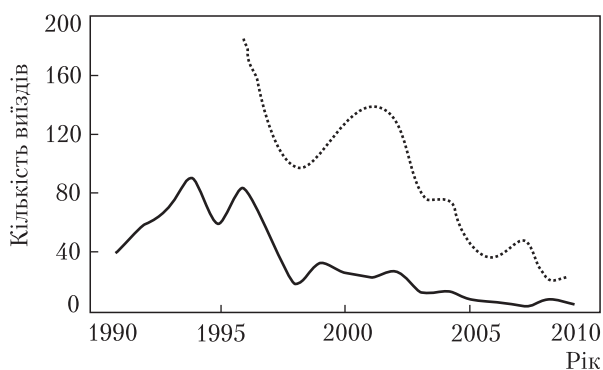
Із доповіді А.Г. Наумовця, О.С. Поповича

Динаміку виїзду українських учених вищої кваліфікації (докторів і кандидатів наук) у зарубіжні країни на постійне місце проживання зображено на рис. 1. Як видно з рисунка, найпомітніших втрат українська наука зазнала в 90-ті роки. Найбільше докторів наук залишило Україну в 1994 році — 90 осіб. Це, звичайно, немало (до того ж зрозуміло, що виїжджали і влаштовувалися за кордоном далеко не слабкі вчені). Проте якщо врахувати, що в цей час докторів наук в Україні налічувалося 4 тисячі, а в 1995 році — 4,1 тисячі, то стає зрозумілим, що розглядати їх еміграцію як явище, що істотно вплинуло на науковий потенціал країни, все ж не можна.

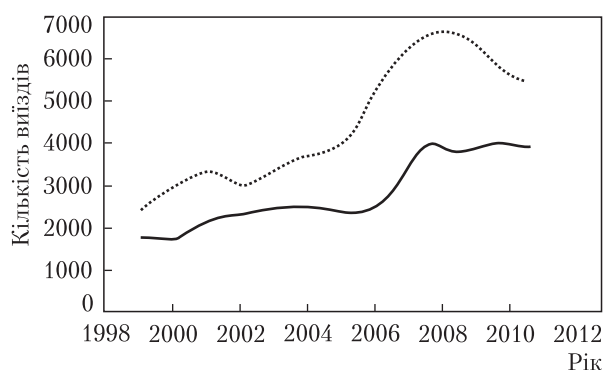
Кандидатів наук виїхало більше, але навіть 184 особи з 21,4 тисячі в 1996 році — не катастрофічна втрата. З 1995 по 2005 роки з України емігрувало дещо більше тисячі кандидатів наук, а їхня загальна чисельність скоротилася за цей час приблизно

на 6 тисяч (і це незважаючи на те, що відновлення їхньої кількості через аспірантуру тривало).

Наведені дані підтверджують, що набагато більший вплив на втрати наукового потенціалу нашої країни в ці роки зробила «внутрішня еміграція» — перехід науковців в інші сфери діяльності. Саме цей процес скоротив чисельність фахівців, що займаються дослідженнями, більш ніж утричі. Отже є підстави говорити про дуже тривожні явища у розвитку української науки. У зв'язку з цим не можна не звернути уваги на те, що давно настав час нашої владі вжити найрішучіших заходів для поліпшення умов роботи і життя вітчизняних учених, особливо молоді. Тоді ні зарубіжна, ні внутрішня міграція дослідників не призводитиме до деградації наукового потенціалу нашої країни, а лише сприятиме підвищенню рівня і практичної значущості досліджень.

Рис. 1. Динаміка еміграції з України кандидатів (штрихова лінія) і докторів наук (суцільна лінія)

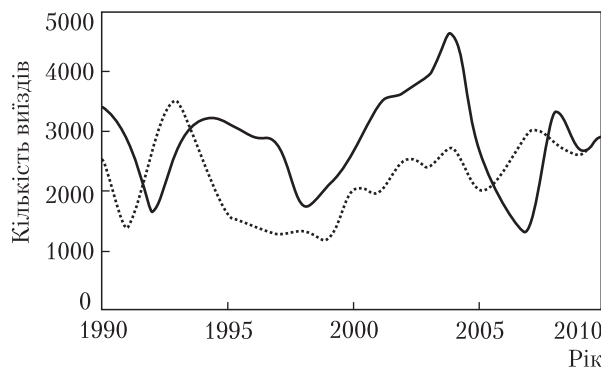

Рис. 2. Динаміка виїздів українських учених за кордон для проведення досліджень (штрихова лінія) і з метою стажування (суцільна лінія) в зарубіжних наукових центрах

В останні кризові роки спостерігається істотне зменшення виїздів українських учених для проведення досліджень за кордоном, стабілізувалася кількість осіб, що виїжджають на стажування (рис. 2). Зменшилася також кількість поїздок для участі в міжнародних наукових конференціях — ще кілька років тому число таких виїздів перевищувало 10 тисяч, а в 2010 році їх було 9737.

Національна академія наук України розглядає можливість творчого спілкування вчених як найбільшу цінність, яку слід берегти і всіляко розвивати. Незважаючи на труднощі з фінансуванням науки в кризові роки, сотні, а то й тисячі співробітників нашої Академії щороку виїжджають у закордонні відрядження. Нерівномірну динаміку наших можливостей демонструє рис. 3. Як бачимо, в «кращі роки» (2004) число відряджень перевищувало 4,5 тисячі, у найбільш невдалий з погляду можливостей закордонного відрядження 2007 рік — 1410 поїздок. Здавалося б, вельми непогано — у міжнародних контактах беруть участь тисячі осіб. Однак для такої потужної наукової організації, як наша Академія, це надзвичайно мало.

Упродовж більшої частини розглянутого періоду (крім особливо важких 1992–93 і 2005–07 рр.) ми приймали менше зарубіжних учених, ніж відряджали за кордон своїх, але сьогодні їх число приблизно однакове.

Рис. 3. Динаміка закордонних відряджень учених НАН України (суцільна лінія) і приймання іноземних учених (штрихова лінія)

Більшість відряджень — це поїздки до Росії, Польщі, Угорщини, ФРН, США.

Нові можливості організації міжнародного співробітництва вчених з'явилися завдяки впровадженню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Сьогодні можна виконувати спільні дослідження з ученими, які перебувають на іншому континенті, проводити з ними конференції та семінари, навіть не виїжджаючи за кордон (статистики такого міжнародного спілкування, на жаль, немає). Незважаючи на це, будемо намагатися заохочувати живе спілкування і розширювати можливості зарубіжних поїздок наших учених.